

13)²⁹. Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ γράμματος ὡς συ[μβι]βαστικοῦ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἔλλειψη ἀπ' τὸ κείμενο τῆς καθιερωμένης δηλώσεως πὼς ἔλαβε τὸ τίμημα («χειροδότης», «σῶα καὶ ἀνελλειπῆ»³⁰) δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενον νὰ ᾔταν ἡ πώληση ἀποτέλεσμα κάποιου συμβιβασμοῦ ἀπὸ ἄλλη δοσοληψία.

Πωλητὴς εἶναι ὁ Μαστρο-Νικόλας ὁ Μυκονιάτης. Τὸ ἐπώνυμο προδίνει τὴν καταγωγή του ἀπ' τὴ Μύκονο. Φαίνεται πάντως παντρεμένος μὲ Σκυριανή (Καλή) καὶ μόνιμα ἐγκαταστημένος στὴ Σκύρο³¹. Ἐξάλλου τὸ «μαστρο» (μάστορας) δηλώνει πὼς ἀνῆκε στὴ τάξη τῶν ἐπαγγελματιῶν-τεχνιτῶν (οἰκοδόμοι, ξυλουργοί, σιδεράδες κ.λπ.)

Τὸ σπίτι ἐπὶ τοῦ ὁποίου ᾔταν ὁ λιακὸς ἀνῆκε στὴ Καλή τοῦ Κατερίνης, στὴ γνωστὴ συνοικία τοῦ Λάλαρε καὶ ᾔταν πλάϊ στὸ σπίτι τῆς Εἰρήνης Ἰωάννη παπα-Σταμάτη. Καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ὀνόματα μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ 17ου αἰῶνα³².

Ἀγοραστής εἶναι ὁ Θεωδωρὴς Κρεοτυρᾶς. Γιὰ τὸ οἰκογενειακὸ αὐτὸ ὄνομα ποὺ πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ παρατσούκλι, γράφουμε λεπτομερέστερα στὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο ὑπ' ἀριθ. 3.

Ἀπ' τοὺς μάρτυρες τὸ δεύτερο ἐπώνυμο εἶναι δυσανάγνωστο καὶ φαίνεται πὼς λήγει σὲ ..ουρίνος (Τσαουρίνος, Ζαουρίνος, Ζαγοριανός;) Πάντως ἂν δὲν κά-
νουμε λάθος στὴ μεταγραφή, μᾶς εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστο ἀπὸ ἄλλα ἔγγραφα.

Τέλος γραφέας εἶναι ὁ παπα-Δημήτρης Ἀποσπόρη, γιὰ τὸν ὁποῖο μιλήσαμε ἐκτενέστερα σὲ προηγούμενα ἔγγραφα αὐτῆς τῆς συλλογῆς³³.

10. Δωρεὰ αἰτία θανάτου, 1695

(Δίφυλλο διαστ. 15X21 ἐκ. Μῆκος πρώτης γραμμῆς 12,5 ἐκ. Τὸ κείμενο στὴ πρώτη σελίδα).

- 1 — Τὴν σήμερον ὁμολογῶ ἐγὼ ἡ Φροσύνη παπα-Ἰωάννη Μαργέτη πὼς
2 τὸ σπίτι μου εἰς τὸν Προβακὰ τὸ ἀφίνω ἀπὸ θανά-

29. Βλ. ἀνωτέρω ἔγγραφο 4.

30. Βλ. π.χ. ἔγγραφο 4, στίχ. 8. Καὶ σὲ Ἀρχ. Ἐγγρ. Σκύρου, ἔγγραφο 24, στίχ. 6, ἔγγραφο 31 στίχ. 3.

31. Ἄλλον Μυκονιάτη (Γεώργιο) συναντοῦμε ἀγοραστή χωραφιοῦ στὸ Τραχὺ τὸ 1640, τὸ ὁποῖο μάλιστα δώρισε τὸ 1684.

32. Δημήτριος Κατερίνης, μάρτυρας σὲ διανεμητήριο τοῦ 1615 καὶ πωλητὴς χωραφιοῦ στὸ Τραχὺ τὸ 1635. Παπα-Σταμάτης τοῦ Γεωργίου φέρεται ὡς γραφέας ἔγγραφου τὸ 1644. Βλ. σχ. καὶ ἀνωτέρω ἔγγραφο 3.

33. Βλ. ἀνωτέρω ἔγγραφα 5 καὶ 6.

- 3 του μου τῆς καλογραίας τῆς ψυχοθυγατέρας μας νὰ τὸ ἔχῃ νὰ
 4 κάθεται ὅσο ζῇ. Μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ μένῃ τῆς Πανα-
 5 γίας μου εἰς τὸ Πάτημα. Καὶ ἂν θελήσουν νὰ τὸ πουλήσουν
 6 οἱ σύντροφοι τῆς Παναγίας νὰ τὸ παίρῃ ὁ Ἅγιος Γεώργιος
 7 δίνοντας τὴν μισὴν τιμὴν ὅπου θέλει τὸ τιμήσουν.
 8 Ἔτσι δίνω τὸ παρὸν γράμμα εἰς ἀσφάλειαν κα-
 9 τέμπροσθεν τῶν ὑποκάτωθεν ἀξιοπίστων μαρ-
 10 τύρων. Ἐπὶ ἔτους 1695 Ἰανουαρίου 8.
 11 Ὅποιος δὲν ἤθελε φανεῖ ἐναντίος ὡς καθὼς γράφω νὰ
 12 ἔχει σύμμαχον τὴν Παναγίαν καὶ τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον.
 13 — Σκύρον Ἐπίσκοπος Γερμανὸς
 14 — Παπα-Δούκας μαρτυρῶ
 15 — Ἡγούμενος τοῦ ἁγίου Δημητρίου [...]
 16 Δώνω της ἀκόμῃ τῆς καλογραίας ἓνα πυθάρι εἰς τὸν Προβακὰ νὰ τὸ ἔχῃ ὅσον
 17 ζῇ καὶ ὅσ᾽ ἀποθάνῃ νὰ εἶναι τῆς Παναγίας
 18 — [...] ματις στέργω τὰ ἄνωθε.

Μὲ τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ἡ Φροσύνη τοῦ παπα-Ἰωάννη Μαργέτη, δωρίζει μετὰ τὸ θάνατό της ἓνα σπίτι στὸν Προβακὰ πρὸς τὴν καλόγρια ψυχοθυγατέρα της.

Τὸ πρῶτο καὶ βασικὸ ἐρώτημα ποὺ μᾶς θέτει τὸ ἔγγραφο αὐτὸ εἶναι τὸ εἶδος τῆς δωρεᾶς ποὺ περιέχει. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀποφασιστικῆς νομίζουμε σημασίας εἶναι ἡ φράση τοῦ δεύτερου στίχου «ἀφίνω ἀπὸ θανάτου μου» ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει νὰ δεχτοῦμε πὼς θέληση τῆς δωρήτριας ἦταν ν' ἀποχωρήσει μὲν τὸ σπίτι ἀπ' τὴν τωρινή της περιουσία (κι' ὅχι ἀπ' τὴν κληρονομία της) ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ περιέλθῃ στὴν ψυχοθυγατέρα της πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό της. Ἔτσι ἡ πράξη ἔχει ὅλα τὰ οὐσιαστικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δωρεᾶς «αἰτία θανάτου», δηλαδή δωρεᾶς ποὺ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἀναβλητικὴ αἵρεση ὅτι θὰ προαποθάνει ἡ δωρήτρια. Μὲ τὴν αἵρεση αὕτῃ εἶναι ποὺ ξεχωρίζει ἀπ' τὴ δωρεὰ «ἐν ζωῇ», ἐνῶ ἐξ ἄλλου ὡς διμερῇ δικαιοπραξία μποροῦμε νὰ τὴν ξεχωρίσουμε ἀπ' τὴν κληροδοσία ποὺ ἀποτελεῖ μονομερῇ δήλωση βουλήσεως¹.

Ἐνα δεῦτερο ἐρώτημα εἶναι ἂν ἡ νομὴ τοῦ σπιτιοῦ συμφωνεῖται νὰ περιέλθῃ

1. Windscheid, Σύστημα Ρωμ. δικαίου τόμ. ΣΤ, Κληρονομικὸν § 675, Γ. Μπαλῆ, Ἐγγ. Κληρον. δικαίου (Ἀθήναι 1934) σ. 552. Ὡστόσο ἡ κατὰ κανόνα ἔλλειψή συμπράξεως τοῦ δωρεοδόχου στὰ δωρητήρια τῆς ἐποχῆς περιορίζει σοβαρὰ τὴ σημασία τῆς διακρίσεως. Βλ. καὶ Ἱ. Βισβίτζη, Ναξιακὰ νοταριακὰ ἔγγραφα (Ἐπετ. Ἀρχ. Ἰστ. Ἑλλ. Δικ. τεύχ. 4/1951), σελ. 145.

στή δωρεοδόχο καλογρία από τή σύνταξη τοῦ ἐγγράφου ἢ ἀπό τὸν θάνατο τῆς δωρήτριας. Τὸ ἐγγράφο ὀρίζει «νὰ τὸ ἔχη νὰ κάθεται ὅσο ζῇ» (στιχ. 3 - 4) ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς παραχωρεῖται ἀμέσως ἡ χρήση. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ φράση αὐτὴ ἔπεται τῆς φράσεως «ἀπὸ τοῦ θανάτου μου», μᾶς ὀδηγεῖ νὰ συμπεράνουμε πὼς ἡ αἵρεση τοῦ θανάτου τῆς δωρήτριας ἀναφέρεται καὶ στὸ δικαίωμα τῆς κατοικίας, χωρὶς ὥστόσο καὶ στὴν ἀντίθετη περίπτωση νὰ αἵρεται ἡ ἐννοια τῆς δωρεᾶς «αἰτία θανάτου»².

Πιὸ οὐσιαστικὸ εἶναι τὸ ζήτημα ἂν ἀντικείμενο τῆς δωρεᾶς εἶναι ἡ κυριότητα τοῦ σπιτιοῦ ἢ ἀπλῶς τὸ δικαίωμα χρήσεως τοῦ σπιτιοῦ ὡς κατοικίας. Στὴ δεύτερη περίπτωση θὰ ἔπρεπε νὰ δεχτοῦμε πὼς ἀληθινὸς δωρεοδόχος εἶναι ἡ Παναγία στὸ Πάτημα, εἴτε ὑπὸ τὴν προθεσμία τοῦ θανάτου τῆς καλογριᾶς εἴτε ὑπὸ τὸν ὅρο παραχωρήσεως δικαιώματος κατοικίας στὴν καλογριά ἐφ' ὅρου ζωῆς της. Καὶ οἱ δύο ἐκδοχὲς εἶναι ἐξίσου πιθανές. Κλείνουμε ὅμως περισσότερο πρὸς τὴν ἄποψη πὼς ἡ φράση «τὸ σπίτι μου στὸν Προβακὰ τὸ ἀφίνω ἀπὸ θανάτου μου» ἐννοεῖ τὴ μεταβίβαση τῆς κυριότητος τοῦ σπιτιοῦ μὲ ὑποχρέωση διαδοχικῆς ὑποκαταστάσεως.

Πραγματικὰ στὸ ἐγγράφο ἡ δωρήτρια δὲν περιορίζεται μόνο στὴ δωρεὰ τοῦ σπιτιοῦ πρὸς τὴν ψυχοθυγατέρα της ἀλλὰ προχωρεῖ στὴ ρύθμιση τῆς περαιτέρω τύχης τοῦ ἀκινήτου καὶ ὀρίζει ὅτι τὸ δωρούμενο σπίτι μετὰ τὸν θάνατο τῆς δωρεοδόχου καλογριᾶς νὰ περιέρχεται («νὰ μένη», στιχ. 4) στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας στὸ Πάτημα. Ἡ καταπιστευτικὴ αὐτὴ ὑποκατάσταση (*substitutio fideicommissaria*) ἦταν ἀρκετὰ γνωστὴ στὸ βυζαντινορωμαϊκὸ δίκαιο τῶν κληροδοσιῶν μὲ τίς ὁποῖες εἶχε σχεδὸν ἀφομοιωθεῖ ἡ αἰτία θανάτου δωρεά³. Ἐπιτρεπόταν δὲ ἐλεύθερα καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὴ μορφή τοῦ λεγομένου «οἰκογενειακοῦ κληροδοτήματος»⁴, κατὰ τὸ ὁποῖο κάποιο συγκεκριμένο πράγμα, κινητὸ ἢ ἀκίνητο, παρέμενε συνεχῶς στὴν ἴδια οἰκογένεια μὲ διαδοχικὲς μεταβιβάσεις⁵. Στὴν περίπτωσή μας πιστεύουμε πὼς πρόκειται γιὰ μορφή τέτοιας διαδοχικῆς ὑποκαταστάσεως, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ δωρούμενο σπίτι μετὰ τὸν θάνατο τῆς δωρήτριας θὰ περιερχόταν στὴν ψυχοθυγατέρα της καὶ μετὰ τὸν θάνατο καὶ αὐτῆς στὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας στὸ Πάτημα.

2. Γ. Μπαλῆ, ὁ.π., σελ. 667.

3. Βασιλ. 47, 3, 37 «ὅσα ἐστὶν ἐν τοῖς ληγάτοις ταῦτα κρατεῖ καὶ ἐν ταῖς θανάτου αἰτίαι δωρεαῖς».

4. Ἄ. Κρασσᾶ, Σύστημα Ἀστ. Δικ. τόμ. Ε', (Ἀθῆν. 1910) σελ. 465, Windscheid, ὁ.π. § 637, Μπαλῆ, ὁ.π. σ. 587, Βλ. καὶ Α.Κ. ἄρθρ. 2010.

5. Σήμερα ἡ καταπιστευτικὴ ὑποκατάσταση (ἄρθρ. 2009 Α.Κ.) δὲν ἐπιτρέπεται, ἐκτὸς ἂν γίνεταί πρὸς κοινωφελεῖς σκοποὺς ἢ ὑπὲρ συγγενῶν ὀρισμένου βαθμοῦ.

Τὸ περίεργο εἶναι πὼς οἱ ὅρισμοὶ τῆς δωρήτριας δὲν σταματοῦν ὡς ἐδῶ ἀλλὰ προβλέπουν καὶ τὴν περίπτωσηὴν ποὺ οἱ σύντροφοι τῆς ἐκκλησίας (ἐπίτροποι - ἀδελφᾶτο⁶) θὰ ἀποφάσιζαν νὰ πουλήσουν τὸ σπίτι, καὶ ἐκφράζουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ περιέρχεται στὴ Μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ ὅρο ποὺ τίθεται πρὸς τὸ συμφέρον τρίτου, δηλαδὴ τῆς Μονῆς, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἐκπλήρωση ἐξαρτιέται ἀπὸ τὸν ὑποκατάστατο δωρεοδόχον⁷ («ἂν θελήσουν νὰ τὸ πουλήσουν» στίχ. 5). Φυσικὰ δὲν ἦταν γνωστὸ ἂν ἡ Μονὴ θὰ δεχόταν τὴν ἀγορὰ τοῦ σπιτιοῦ. Βέβαια ἡ προνοητικότητα τῆς δωρήτριας πρόβλεψε καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ νὰ διευκολύνει τὴν ἀγορὰν περιορίζοντας τὴν τιμὴν στὸ μισθὸ τῆς ἀξίας τοῦ σπιτιοῦ («τὴ μισθὴν τιμὴν ὅπου θέλει τὸ τιμήσουν», στίχ. 7), ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν ἀποκλειόταν νὰ μὴ δέχεται ἡ Μονὴ τὴν ἀγορὰν οὔτε στὴ τιμὴ αὐτὴ, ὅποτε τὸ ἀδελφᾶτο τῆς Παναγίας θὰ ἦταν ἐλεύθερο νὰ πουλήσει τὸ σπίτι πρὸς ὅποιονδήποτε ἀντὶ ὁποιασδήποτε τιμῆς.

Μιὰ ἀκόμα ἰδιορρυθμία τοῦ ἐγγράφου ἀποτελεῖ ἡ πρόσθετη ἐγγραφή μετὰ τὴν ὁποία στὸ δωρούμενο σπίτι προστίθεται καὶ ἓνα πιθάρι στὸν Προβοκὰ (στίχ. 16-17). Γιὰ τὴν ἐγκυρότητα τῆς ἐγγραφῆς πρέπει νὰ διατηρήσουμε ἀρκετὲς ἀμφιβολίες, δεδομένου ὅτι ἔχει τεθεῖ κάτω ἀπ' τὶς ὑπογραφὰς τῶν μαρτύρων καὶ μετὰ διαφορετικὴ γραφή. Τὸ μόνο ποὺ τὴν καλύπτει εἶναι μιὰ πρόσθετη ὑπογραφή κάποιου ποὺ ὑπογράφει ἰδιοχείρως ὡς (Στα)μάτιος(;) καὶ «στέργει τὰ ἄνωθε» (στίχ. 18). Ἡ ὑπογραφή αὐτὴ δημιουργεῖ πολλὰ ἐρωτήματα. Ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει⁸, ἡ βεβαίωση ποὺ ἐκφράζεται μετὰ τὸ ρῆμα «στέργω» χρησιμοποιεῖται κατὰ κανόνα εἴτε ἀπὸ ἓναν ἀπ' τοὺς συμβαλλομένους εἴτε ἀπὸ πρόσωπο ποὺ ἔχει ἢ μπορεῖ νὰ διεκδικήσει δικαιώματα πάνω στὸ ἀντικείμενο τῆς συμβάσεως. Στὴν περίπτωσή μας αὐτὸς ὁ ..μάτιος ποὺ «στέργει» πρέπει νὰ εἶχε κάποιο νόμιμο συμφέρον ἐπὶ τοῦ σπιτιοῦ ἢ τουλάχιστον τοῦ πιθαριοῦ, ἔτσι ποὺ νὰ χρειάστηκε νὰ συγκατατεθεῖ στὴν παραχώρηση. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα νὰ ἦταν καὶ ὁ σύζυγος τῆς δωρήτριας. Ἀσχέτως αὐτοῦ φρονιμότερο εἶναι νὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ ὑπογραφή καὶ ἡ συγκατάθεση ἀναφέρονται μόνο στὴν πρόσθετη ἐγγραφή γιὰ τὴν δωρεὰ τοῦ πιθαριοῦ. Ζήτημα ἀκόμα γεννιέται ἂν ἡ δωρεὰ αὐτὴ ἀφορᾷ τὴν κυριότητα τοῦ πιθαριοῦ ἢ τὴν ἀπλὴ χρῆση («νὰ τὸ ἔχη ὅσον ζῇ» στίχ. 16-17) ὅποτε μποροῦμε καὶ πάλι νὰ ὑποθέσουμε — ὁ-

6. Ἀρχ. Ἐγγρ. Σκύρου. 1, σ. 45.

7. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ εὐνοϊκὴ παραχώρηση πρὸς τὸν Ἅγιο Γεώργιο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθεῖ οὔτε σὰν κληροδότημα οὔτε σὰν δεύτερη καταπιστευτικὴ ὑποκατάσταση, δεδομένου ὅτι τὸ κληροδότημα δὲν μπορεῖ νὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπ' τὴ γνώμη τοῦ βεβαρυμένου. Γ. Μπαλῆ, Γενικαὶ Ἀρχαὶ Ἀστικοῦ δικαίου (Ἀθῆναι 1948) σ. 239. Βλ. καὶ Α. Λιτζερόπουλου, Κληρονομικὸν δίκαιον, τευχ. Α (Ἀθῆναι 1957) σ. 12. Καὶ Α.Κ. ἄρθρ. 1789.

8. Βλ. ἀνωτέρω ἔγγρ. 4, σημ. 8.

πως καὶ στή περίπτωση τοῦ σπιτιοῦ — ὅτι ἡ δωρεὰ γίνεται πρὸς τὴν Παναγία μὲ τὸν περιορισμὸ τοῦ δικαιώματος χρήσεως ἐφ' ὅρου ζωῆς τῆς καλογριᾶς. Καὶ ἐδῶ κλείνουμε πρὸς τὴν ἄποψη πὼς πρόκειται καὶ πάλι γιὰ δωρεὰ αἰτία θανάτου πρὸς τὴν ψυχοθυγατέρα καλογριά μὲ ὑποκατάστατη τὴν ἐκκλησία τῆς Παναγίας. Ἐξ ἄλλου, ἐφόσον τὸ ὅλο ἔγγραφο περιλαμβάνει δωρεὰ «αἰτία θανάτου» τὸ φυσικότερο εἶναι νὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ δωρεὰ τοῦ πιθαριοῦ γίνεται ἐπίσης μὲ τὴν αἵρεση τῆς προαποβιώσεως τῆς δωρήτριας.

Ὡς πρὸς τὸν τύπο τοῦ ἐγγράφου, παρατηροῦμε πὼς εἶναι ἰδιωτικό, ὑπογράφεται ὁμως ἀπ' τὸν Ἐπίσκοπο Σκύρου καὶ ἀπὸ δύο ἀκόμα κληρικούς. Στὸ βυζαντινὸ δίκαιο ἡ δωρεὰ αἰτία θανάτου καταρτιζόταν ἐγκυρα εἴτε κατὰ τὸν τύπο τῶν δωρεῶν ἐν ζωῇ μπροστὰ σὲ τρεῖς μάρτυρες (γιὰ ποσὰ πάνω ἀπὸ 500 χρυσά)⁹, εἴτε κατὰ τὸν τύπο τῶν κωδικέλλων μπροστὰ σὲ πέντε μάρτυρες¹⁰. Ἡ μορφή τῆς ἐμ-μάρτυρης ἀπόδειξης ἦταν φυσικὸ ν' ἀποτελέσει τὸν βασικὸν τύπο τῶν δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων σ' ὁλόκληρη τὴν τουρκοκρατούμενη Ἑλλάδα, ὅπου οὔτε ἡ καταχώριση σὲ δημόσια βιβλία ἦταν δυνατὴ οὔτε ἡ προσφυγὴ σὲ ἐλληνικὲς Ἀρχές. Τὸν τύπο αὐτὸν ἀκολουθεῖ καὶ τὸ ἔγγραφό μας, στὸ ὁποῖο ὑπογράφουν τρεῖς μάρτυρες. Κατὰ τὴ συνήθεια ἡ δωρήτρια δὲν ὑπογράφει, οὔτε ἡ δωρεοδόχος. Δεδομένου ὅτι ἡ αἰτία θανάτου δωρεὰ ἀποτελεῖ ἑτεροβαρῆ σύμβαση, ἀπαιτεῖται ἡ συμφωνία δωρητῆ καὶ δωρεοδόχου καὶ ἡ συμφωνία αὐτὴ πρέπει νὰ προκύπτει ρητὰ ἢ καὶ σιωπηρὰ μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς παραχωρήσεως τοῦ δωρούμενου¹¹. Στὴν περίπτωσή μας πρέπει νὰ ὑποθέσουμε πὼς ἡ ὑπογραφή τῶν μαρτύρων καλύπτει κι' αὐτὴ τὴ συμφωνία. Πρέπει ἐπίσης νὰ ὑποθέσουμε πὼς τὸ ἔγγραφο θὰ παραδινόταν στὰ χέρια τῆς δωρεοδόχου ὥστε νὰ μπορέσει ἐν καιρῷ νὰ ἀξιώσει τὴν ἐκπλήρωση τῆς δωρεᾶς. Μετὰ τὸν θάνατο καὶ αὐτῆς θὰ ἔπρεπε νὰ φτάσει στὰ χέρια τοῦ ἀδελφάτου τῆς Παναγίας ὡς ὑποκατάστατου δωρεοδόχου, τὸ ὁποῖο ἄλλοιῶς μόνο μὲ τοὺς μάρτυρες θὰ μπορούσε ν' ἀποδείξει τὴν ἀπαίτησή του.

Στὸ τέλος τοῦ κειμένου ἀντὶ γιὰ τίς συνηθισμένες κατοχυρώσεις ἀπὸ ἀμφισβητήσεις ἢ διεκδικήσεις¹², ἡ δωρήτρια σὲ ὑστερόγραφο τῆς καὶ μὲ ἀξιοσημείωτη χριστιανικὴ ἐπιείκεια, ἀντὶ — κατὰ τὴ συνήθεια — νὰ ἀναθεματίζει μὲ κατάρες ὅσους ἐναντιωθοῦν στὴν θέλησή της, ἐπικαλεῖται τὴν προστασία τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου γιὰ ὅσους δὲν ἐναντιωθοῦν.

9. Ἀρμεν. Ἐξάβ. Γ, α, 17. Βλ. καὶ ἀνωτέρω ἔγγρ. 1.

10. Ἀρμεν. Ἐξάβ. Ε, ζ 1, Windscheid, ὁ.π. 676, Γ. Μπαλῆ, Κληρονομικόν, σ. 668.

11. Βλ. σχ. ἀποφ. Α.Π. 39/1861, 293/1861, 208/1867 σὲ Ι. Ζέπου, Βασιλ. τόμ. 4, σελ. 3857.

12. Βλ. π.χ. ἔγγραφο 2, στίχ. 16 ἢ ἔγγραφο 5, στίχ. 8.

Γιὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα τοῦ ἐγγράφου, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε τὰ ἀκόλουθα.

Δωρήτρια εἶναι ἡ Φροσύνη, θυγατέρα, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, τοῦ παπα-Ἰωάννη Μαργέτη¹³. Ἐπειδὴ μιλάει γιὰ ψυχοθυγατέρα «μας» ὑποθέτουμε πὼς πρέπει νὰ ἦταν παντρεμένη (ἄντρας της ὁ (Στα..μάτιος;) καὶ τὸ ζεῦγος, ὄντας ἄτεκνο, νὰ εἶχε υἱοθετήσει τὴν ἀγνώστου ὀνόματος καλόγρια καὶ δωρεοδόχο τοῦ ἐγγράφου. Ἡ «ψυχοθυγατέρα» εἶναι θετὴ κόρη, ἀλλὰ χωρὶς κανονικὴ υἱοθεσία¹⁴, δεδομένου ὅτι τὰ ψυχοπαῖδια συνδέονταν μὲ τοὺς ψυχογονεῖς μὲ μιὰ ἐθιμικὰ καθιερωμένη πραγματικὴ — κι ὄχι νομικὴ — σχέση ἡ ὁποία δὲν τοὺς ἐξασφάλιζε τὴν κληρονομιά τῶν γονέων. Γι' αὐτὸ ἴσως γίνεται καὶ ἡ δωρεὰ χωρὶς τὴν ὁποία δὲν θὰ ἔπαιρνε τὸ σπίτι τῆς ψυχομάνας της. Ὑποθέτουμε ἐπίσης πὼς ἡ δωρεοδόχος ἔγινε καλόγρια μετὰ τὴν υἱοθεσία της. Γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἡλικία τῆς δωρήτριας δὲν ἔχουμε στοιχεῖα. Ἡ ὑπόθεση ὅμως πὼς ἦταν προχωρημένη στὰ χρόνια, γήρα καὶ ἀκλήρη, μπορεῖ νὰ ὑποστηριχτεῖ ἀπὸ ἄλλα δυὸ ἐγγράφα τοῦ 1700 μὲ τὰ ὁποῖα χαρίζει ἀκίνητά της πρὸς ἄλλες γυναῖκες (χωράφι πρὸς τὴ Μαργέτα Νικολάου καὶ χωράφι πρὸς Λασκαρίνα Μπαρμπαρίγου).

Τὸ ἐγγράφο, ὅπως εἶπαμε, ὑπογράφει ὁ Ἐπίσκοπος Σκύρου Γερμανός, ἴσως γιὰτὶ περιέχει τὴ διαδοχικὴ ὑποκατάσταση πρὸς ὄφελος τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Γιὰ τὸν Ἐπίσκοπο αὐτὸν ξέραμε ὡς τώρα¹⁵ πὼς ἦταν Ἀρχιερέας τοῦ νησιοῦ ἀπ' τὸ 1686 ὡς τὸ 1700. Ἀπὸ μιὰ ἔρευνα ὅμως στὸ ἀρχεῖο μας τὰ ὅρια ἐπεκτείνονται ἀπ' τὸ 1680 μέχρι περίπου τὸ τέλος τοῦ 1703¹⁶.

Δεύτερος μάρτυρας εἶναι ὁ παπα-Δούκας. Τὸ ὄνομα Δούκας, βυζαντινῆς ἴσως προελεύσεως, εἶναι ἀπ' τὰ παλιότερα τῆς Σκύρου¹⁷, ποὺ διατηρήθηκε ὡς τὶς μέρες μας, τόσο ὡς οἰκογενειακὸ ὄνομα ὅσο καὶ σὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ τόπου (ἐκκλησία Παναγίας τοῦ Δούκα¹⁸, σκοπὸς τραγουδιοῦ¹⁹.)

13. Τὸν ἴδιο παπα-Ἰωάννη Μαργέτη, μόνον ἢ μὲ τὴν πρεσβυτέρα του, συναντοῦμε ὡς πωλητὴ χωραφιῶν σὲ συμβόλαια τοῦ 1673 καὶ 1676.

14. Π ε τ ρ ο π ο ὕ λ ο υ, Ἰστ. καὶ Εἰσηγ. Ρωμ. δικαίου, σελ. 578.

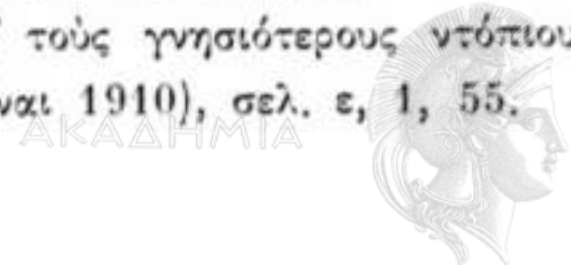
15. Ἀ τ έ σ η, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Σκύρου, σελ. 55.

16. Ὑπάρχουν δυὸ ἱερατικὲς ἀποφάσεις μὲ χρονολογία 1680 καὶ ὑπογραφή «Ἐπίσκοπος Σκύρου Γερμανός». Ἡ ὑπογραφή του ὑπάρχει ἐπίσης σὲ διαθήκη τῆς Μαριᾶς Σκατζίδη μὲ χρονολογία 1/7/1699 καὶ σὲ δωρητήριο τῆς Φροσύνης παπα-Μαργέτη μὲ χρονολογία 1700. Τὸν ἐν συνεχείᾳ Ἐπίσκοπο Καλλίνικο πρωτοβρίσκουμε σὲ διαθήκη τοῦ Ἰανουαρίου 1704.

17. Δούκας 1615. παπα-Δούκας 1615 - 1627. Γεώργιος Δούκας 1636. Μαρία Δούκα 1634.

18. Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἦταν ἀκριβῶς ἔξω ἀπ' τὸ Κάστρο, δεξιὰ ἀντικρίζοντας τὴ σιδερόπορτα. Ὁ κώδικάς της, ἀπόκειται στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Σκύρου.

19. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς τραγουδιέται καὶ σήμερα σὰν ἓνας ἀπ' τοὺς γνησιότερους ντόπιους χαβάδες. Βλ. καὶ Κ. Ψάχνο, Δημῶδη ᾄσματα Σκύρου (Ἀθήναι 1910), σελ. ε, 1, 55.

Τρίτος μάρτυρας είναι ο 'Ηγούμενος του 'Αγίου Δημητρίου, του οποίου όμως το γραμμένο υπόλοιπο όνομα....ηλ; δεν διαβάζεται. Έχουμε τη γνώμη πως ο ίδιος είναι και ο γραφέας του κειμένου, όχι όμως και της πρόσθετης έγγραφης. Κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για τον ιερομόναχο 'Ιεζεκιήλ που διατέλεσε ηγούμενος της Μονής 'Αγίου Δημητρίου μεταξύ 1693 και 1700²⁰. Αυτό το στηρίζουμε σε πωλητήριο των πατέρων της Μονής με χρονολογία 1692 που υπογράφει «καθηγούμενος 'Ιεζεκιήλ γραφεύς και μάρτυρας» και σε δωρητήριο της ίδιας της Φροσύνης παπα- 'Ιωάννη Μαργέτη με χρονολογία 1700 που υπογράφει «'Ηγούμενος του 'Αγίου Δημητρίου 'Ιεζεκιήλ γράφω και μαρτυρώ». Σ' όλα αυτά τα έγγραφα ή γραφή είναι ή ίδια. Όπωςδήποτε, μολονότι δείχνει αρκετά έγγραμματος, δεν ήταν απ' τους τακτικούς γραφείς της περιόδου εκείνης και σ' αυτό ίσως οφείλεται ή απλή και σύντομη διατύπωση των κειμένων του, που είναι απαλλαγμένη απ' τις περίπλοκες καθιερωμένες νομικές εκφράσεις που συνήθιζαν οι επίσημοι γραφείς και νοτάριοι.

Το σπίτι, που δωρίζει, ή Φροσύνη, είναι στον Προβακά, δηλαδή στο τμήμα του Κάστρου ανάμεσα στην εξωτερική και έσωτερική πύλη²¹. 'Η συχνή αναφορά σε σπίτια του Προβακά σε έγγραφα της εποχής, δείχνει πόσο πυκνά χτισμένη πρέπει να ήταν αυτή ή έρημη σήμερα συνοικία του Κάστρου. Στον Προβακά επίσης ήταν και το πιθάρι (κρασοπίθαρο, τυροπίθαρο;) του οποίου ή ιδιαίτερη μνεία δείχνει τη σημασία που πρέπει να είχε ο χώρος φυλάξεως εισοδημάτων και μάλιστα σε ασφαλισμένη περιοχή²².

Τέλος Παναγιά στο Πάτημα πρέπει να είναι ή και σήμερα διατηρούμενη εκκλησία της 'Υπαπαντής στη θέση «Πάτμα» στη βορειοδυτική πλευρά του Χωριού²³. Στο άδελφάτο της εκκλησίας ανήκε και ή οίκογένεια της δωρήτριας, αφού την αποκαλεί «Παναγία μας».

20. Σε πωλητήριο με το οποίο οι πατέρες του 'Αγίου Δημητρίου πουλούν άμπέλι της Μονής ως ηγούμενος αναφέρεται ο 'Ιωάσαφ, ως γραφεύς και μάρτυρας υπογράφει «'Ιεζεκιήλ ιερομόναχος».

21. Μ. Κωνσταντίνιδη, 'Η νήσος Σκύρος, σελ. 126, Ν. Πέδικα, 'Η Σκύρος, τόμ. Α. σ. 24, 73 και τόμ. Β, τοπωνυμικά σελ. 304.

22. 'Αρχ. Έγγρ. Σκύρου, 1, σελ. 36.

23. Β. 'Ατέση, 'Ιστορία 'Εκκλησίας Σκύρου, σελ. 263.

